

10. Descartes

Vida (No cal)

S'anomena René de Cart. Descartes va néixer al 1596 a la Haye, i va morir al 1650. Era un pensador ric, d'una família noble.

Estudia a la Flèche, una escola de secundària molt reconeguda, és un centre jesuïta on coneixerà la filosofia i entrarà en contacte amb el mecanicisme de Galileu, encara que en aquella època estaven prohibits els seus llibres.

Quan acaba d'estudiar a la Flèche estudia Dret a Poitiers, on també estudia geometria (creador dels eixos cartesianes). Al acabar la carrera, es dedica a viatjar per Europa, i finalment s'estableix a Holanda (un país molt progressista a aquella època).

Anys més tard és cridat per la reina Cristina de Suècia, al conèixer la seva fama. I es contracta per ella.

1. Influències

- Ciència moderna: Té molta influència de la nova ciència de la qual ell forma part, ell és un dels primers que comença a buscar l'expressió matemàtica de la força (Galileo Galilei). Té una nova visió del cosmos. Creu en el mecanicisme i té una concepció del coneixement logicomatemàtica.
- Escolàstica: A estudiat a la Flèche, escola d'arrel aristotèlica, critica certes idees
- Sant Agustí: El dubte metòdic, demostració de l'existència de Deu
- Sant Anselm: demostrar existència de Déu
- Estoïcisme: anima situada al cervell. Autocontrol
- Crítica a l'escepticisme: afirma el coneixement
- Plató: innatisme
- Aristòtil: Demostració de l'existència de Déu.

2. Obra

La seva obra va ser prohibida i perseguida a moltes universitats.

És el primer gran filòsof que utilitza un llenguatge vulgar per a la seva obra, el francès, perquè així pugui ser transmesa i pugui transmetre el seu coneixement.

Les seves principals obres són

- **Discurs del mètode:** És la seva autobiografia intel·lectual, una obra escrita com una memòria. Està centrada en l'epistemologia i la seva evolució del pensament.

- **Meditacions metafísiques:** És el remei de l'anterior, la mateixa obra però explicada de manera més sistemàtica, més acurada i organitzada.

3. Epistemologia

3.1. La raó

Per Descartes la raó és allò que ens diferencia dels animals, per tant defineix l'ésser humà com un **animal racional** (influència platònica). Ell afirma que tots els homes utilitzen la raó de la mateixa manera, els paràmetres de pensament són comuns a tots els homes. Quan ens equivoquem és perquè l'experiència de cadascú és diferent.

Per tant, ell ens diu que només hi ha una única raó, una **RAÓ ÚNICA I UNIVERSAL**. Ens equivoquem a causa de la informació que utilitzem, no pas per culpa de la utilitat de la raó. La realitat també és única. Si la raó i la realitat són úniques la veritat és única, per tant la ciència també ha de ser única.

Descartes pensa que hem de començar la ciència de zero, ja que a l'època medieval la ciència esta barrejada amb molts altres àmbits, per tant cal reivindicar que cada àmbit és independent. La ciència/filosofia està basada en coneixements erronis, per tant s'ha de començar de nou.

La ciència ha de ser única, només així no arribarem a contradiccions, ja que la realitat és única. Si la ciència és única ha d'haver-hi **un únic mètode de coneixement**, que ens permetrà arribar a la veritat.

En el *Discurs del mètode* ens explica aquest mètode, demana de comprovar-lo, ja que diu que a ell li ha fet arribar a la veritat.

3.2. Mètode cartesià

El mètode cartesià bàsicament es basa en la deducció, és un **mètode deductiu** (dialèctica descendent platònica). El mètode segons Descartes ha de ser el mitjà per arribar a trobar la veritat, utilitzant la raó hi hem d'arribar.

Aquest es basa en quatre regles o passos, i si seguim aquestes regles arribarem a la veritat.

Aquests passos es basen la raó, el seu punt de partida és el dubte, aquest dubte ens permetrà arribar a la veritat.

Les quatre regles del mètode són els quatre passos que Descartes segueix per arribar a la veritat, són racionals i sistemàtiques que permetran arribar a la veritat.

- **Regla de la evidència:** Aquesta ens diu que no hem d'acceptar com a verdader res que no sigui clar ni evident. Si tinc el més mínim dubte sobre

una cosa, la considerarem falsa. De moment no t'has de creure tot allò que et desperti dubtes. El punt de partida d'aquest mètode és el dubte. Aquest dubte permetrà arribar a la veritat.

- **Regla de l'anàlisi:** Davant de les dificultats, les fragmentem en trossos més senzills, menys complexos.
- **Regla de la síntesi:** Una vegada s'ha resolt cada part de forma aïllada, fem una síntesis de totes. Significa anar d'elements simples a complexos.
- **Regla de l'enumeració:** Significa comprovar i revisar per no cometre errades, analitzant de forma global tot el procés.

3.2.1. El dubte

El dubte cartesiana és un dubte **hiperbòlic**, cal dubtar de tot, és un dubte **metòdic**, perquè té com a objectiu arribar a la veritat, arribar a conèixer, forma part del procés. La ciència està creada a partir de bases errònies.

Un cop tenim una veritat irrefutable, anem trobant les altres.

Motius de dubte:

- **Sentits:** Podem dubtar dels sentits, ja que aquests ens estan enganyant. Pot ser que qualsevol cosa que percebem sigui errònia. Tot el que tenim al nostre cervell que ens arriba pels sentits ha de ser eliminat.
- **Raó:** Tots els raonaments que hem fet per nosaltres mateixos també són erronis, per tant, els hem d'eliminar.
- **Ensenyaments:** De vegades, ens confonem fins i tot en el càlcul matemàtic. Per tant no podem afirmar que el nostre coneixement està ben fonamentat. Podem equivocar-nos quan reflexionem, per tant el propi raonament ha de ser posat en dubte.
El que ens han explicat però no hem comprovat per nosaltres mateixos, també ha de ser eliminat.
- **Confusió entre el somni i la vigília:** Sovint no podem distingir entre un somni i la vigília, per tant no podem estar gaire segurs de l'existència real del món extern, que ens arriba només a través del coneixement sensible.
A vegades tenim somnis on ens semblen coses reals, però no són més que il·lusions.
- **Geni maligne o déu enganyador:** Descartes crea la hipòtesi del GENI MALIGNE. Ens fa imaginar que cadascú té un geni maligne al interior, que té com objectiu fer-nos equivocar. Per tant, és normal que si tenim un element maligne dins nostre, ens equivoquem i hem de dubtar.
- **Existència de Déu:** Es pot arribar a dubtar fins i tot de Déu, però seguidament Descartes ho nega. Podríem dubtar de déu, però déu és tant clar que ningú en pot dubtar.
- **Matemàtiques:** Podem arribar a dubtar que $2+2$ són 4. Podríem dubtar d'elles, però són tan clares que no en podem dubtar.

- **Imaginació:** Tot el que ens imaginem no és veritat.
- **Ciències empíriques, de les coses:** L'experimentació és qüestionable, no es pot comprovar.
- **Bogeria:** Fins a quin punt jo no estic boig.

3.2.2. Cogito, ergo sum.

Descartes supera els motius de dubte, perquè troba la primera veritat per poder anar trobant les altres, el **COGITO, ERGO SUM**. *Penso, aleshores sóc*.

Aquesta veritat és inqüestionable, ja que no et dona cap motiu de dubte:

- Pensar no depèn dels sentits
- Tant en la vigila com en el somni pensem.
- No podem pensar i no existir, per tant, la raó no ens enganya
- Com que pensar no es una ciència no depèn de les ciències experimentals
- No depèn de la imaginació, ni de Déu, ni de la bogeria (podem estar bojos i pensar)

Tots els motius de dubte no permeten negar aquesta frase.

La primera veritat és aquesta. A partir d'aquí podem trobar totes les altres. Aquesta primera veritat, la primera afirmació es basa en l'ésser humà (jo) ☑ **antropocentrisme**. Aquest jo no és físic, és mental, es defineix com una ment, com l'ànima.

A partir d'aquí la segona veritat és Déu, i la tercera, el món. Tots dos existeixen.

3.3. Tipus de pensaments

Descartes és racionalista, per tant basa la seva idea amb el pensament i la raó, i diferencia les tres diferents formes de pensar:

- **Idees:**
 - Són actes/processos mentals, són per tant pensaments que representen la realitat, les coses.
 - (CONTRARI A PLATÓ) Les idees són còpies de la realitat, per tant no són realitats.
 - Les idees són creació de la ment humana.
 - Per Descartes hi ha tres tipus d'idees:

- **Adventícies/Adquirides:** Són idees que depenen de l'experiència externa, les aprenem mitjançant l'experimentació, per tant no són perfectes ni eternes ni ens garanteixen la veritat, però la majoria d'idees que tenim són d'aquest tipus.
- **Factícies/Artificials:** Idees creades pels homes, per tant producte de la seva imaginació.
- **Innates/Naturals:** Són les que estan dins nostre, no són fruit de l'aprenentatge, ni de la imaginació. Són idees innates, n'hi ha poques però són les més importants. (Idees innates: Jo, Déu, l'existència del món).
- **Voluntats:**
 - Són desitjos, projeccions a partir d'una idea anterior.
 - No són reals, els desitjos no són reals.
- **Judicis:**
 - Són valoracions, enunciats que valoren idees, persones, objectes o quelcom real.
 - Són la principal font d'errada de l'ésser humà, ens equivoquem constantment quan jutgem.

3.4. Comparació epistemologia PLATÓ - DESCARTES

EPISTEMOLOGIA		
	Plató	Descartes
BASE DEL CONEIXEMENT	Reminiscència	Cogito, una primera veritat
POSSIBILITAT DE CONEIXEMENT	És possible conèixer, però només el filòsof-rei	Tothom pot arribar a conèixer.
RACIONALISME	La seva única forma de coneixement és la raó (racionalistes) ja que l'origen del coneixement es troba en la raó, capacitat per intuir la veritat. Tots raonem seguint els mateixos patrons i esquemes mentals. Saviesa = un mètode = una ciència = raó.	
NO SENSISME	Els sentits són una forma d'engany i impedeixen arribar al coneixement □ No sensistes. Contrari a Aristòtil (coneixem per mitjà dels sentits; empirista)	
IDEA	Externa al pensament, són totes innates.	Innata, es troba en el pensament de tota persona dotada de raó, però només algunes.

	No hi ha tipus d'idees, no hi ha idees adquirides.	Hi ha tipus d'idees: ● Adquirides ● Artificials ● Naturals
	Les coses són còpies de les idees.	Les idees són còpies de les coses.
MÈTODE	Hi ha 4 mètodes deductius (universals): Dialèctica, reminiscència, catarsi i eròtica. Es basa en la intuïció (evidència) i en la deducció (record de la idea i coneixement racional) Utilitza un professor que ens pregunta allò adequat per arribar al coneixement ja que es troba en el record, dins nostre.	Cartesià i deductiu (universal) Es basa en l'evidència i la deducció. Es basa en 4 passos (passos racionals que ens permeten avançar amb el coneixement) Deducció per arribar a la raó □ veritat. Acabat el procés de les Regles del Mètode estarem segurs d'haver arribat a la veritat.
VERITAT	Objectiva: la veritat es troba al món de les idees (veritat universal i igual per a tothom) Evita el relativisme i escepticisme sofista	Subjectiva: la veritat es troba en la persona que la pensa. (veritat universal) perquè les idees van amb la raó de l'ésser. Evita el relativisme i escepticisme sofista.
INTUÏCIÓ SÍNTESIS	La síntesis la trobem en la intuïció (símil de la línia) és el grau més alt de coneixement que parteix d'idees per arribar a la primera idea.	La síntesis és la tercera regla del mètode i consisteix en anar d'allò més senzill a més complex (conegut □ desconegut) de forma rigorosa. Permet ampliar el coneixement.
ENUMERACIÓ	La memòria és necessària pel coneixement ja que el coneixement és el record de les idees més elevades.	Quarta regla del mètode. És un repàs per evitar cap error. No valora la memòria ja que ens podria conduir a un error.

EL DUBTE	No dubta de les matemàtiques.	Dubta de tot allò que creu cert per trobar així la veritat. Fins i tot de les matemàtiques.
	El dubte no l'utilitza com a forma de coneixement encara que en el mètode socràtic (particular \square general) hi és present.	Utilitza el dubte com a forma d'ascendir en el coneixement i trobar la veritat inqüestionable. Objectiu: únic mètode de coneixement \square racional (que ens porti a la única veritat)
DUBTE DE L'EXISTÈNCIA DEL MÓN EXTERN	Filòsof realista ja que la realitat existeix més enllà de la ment del subjecte. No dubta que hi hagi un món extern a nosaltres (món de les idees, verdader) es troba més allà de la ment humana.	Filòsof idealista perquè creu que la realitat es troba en la idea de ment. Món exterior és la res extensa, món matemàtic i mecànic.

PLATÓ	ARISTÓTIL
Raó	Sentits
Reminiscència	Adquirit (tabula rassa)
TOT coneixement és innat	TOT CONEIXEMENT és adquirit
Matemàtica	Física
Dialèctica	No conèixer
VERITAT ABSOLUTA	
Catarsi	Perfeccionament
Mètode inductiu i DEDUCTIU	Mètode INDUCTIU
No experiència	Experiència
Rebuig Experimentació	Experimentació

	ARISTÒTIL	PLATÓ
	Dualistes (cos/ànima)	
Part de l'ésser humà coneixedora	L'ànima	
Coneixement	Afirmació de la possibilitat de conèixer	
	Futur Empirisme	Futur racionalisme

Mètode utilitzat	Base del mètode inductiu	Base del deductiu i l'inductiu.
El coneixement és	Coneixement adquirit	Coneixement innat (Reminiscència)
Mitjà de coneixement	Sensista	Rebuig del sensisme (Raó)
	Anima coneixedora – Experiència	Anima coneixedora – Reminiscència
Veritat	VERITAT ABSOLUTA	
Ciència amb més importància	Física	Matemàtica
Objectiu de la vida	Coneixement	Felicitat: Conèixer ajuda
Sentits	El punt de partida però no ens enganyen, és l'experimentació	El punt de partida del coneixement, però ens enganyen
Classificació coneixement	Símil de la línia (creença – imaginació – lògica – idees)	Saber productiu, saber pràctic, saber teòric ^o

4. Ontologia (teoria de la realitat)

4.1. Teoria de la substància

Parlar de la realitat és parlar de la seva teoria de la substància. Descartes defineix **substància** com allò que no necessita de res per subsistir. (Gairebé = ARISTÒTIL).

Tot allò que existeix és una substància (ens), Descartes iguala l'existència i la substància, per tant qualsevol ENS és una substància. Per Descartes és inqüestionable i evident l'existència de la substància, ja que creu que ningú pot arribar a dubtar de la seva existència i per tant de que la veritat existeix. Per això pensa que no cal fer-ne grans demostracions.

Descartes classifica les substàncies en dos tipus:

- **Substància infinita:** Déu
 - Déu és substància infinita per Descartes (etern, perfecte, immutable, omnipotent, constant...).
 - Per tant és quelcom real i existent, per això sabem que creu en DÉU i vol demostrar-nos que existeix.
 - Déu és una idea innata, i per tant inqüestionable.

- Descartes diu que ja sap que ell existeix, però que no recordem si ens hem creat a nosaltres mateixos, però ens en recordaríem d'una cosa important com és aquesta. Per tant, m'ha creat algun ésser superior, millor, aquest ésser és Déu.
- Per demostrar l'existència de Déu utilitza tres arguments, els quals no tenen nom, li posem nosaltres:
 - **Afirmació de l'argument ontològic** (Sant Anselm): Sant Anselm és un sacerdot que fa uns segles havia creat un argument per a demostrar la necessitat de Déu, i Descartes ho modifica. La teoria de Sant Anselm diu que "Déu és l'ésser més enllà del que res es pot pensar". Diu que si tothom pot entendre aquesta frase de forma racional, vol dir que no tots podem estar equivocats, llavors entenem que la frase és certa, i que per tant, existeix aquest ésser, per tant, Déu. Descartes ens diu que totes les cultures han arribat a Déu, no totes les cultures poden estar equivocades, així que Déu existeix.
 - **Argument de la causalitat:** Aristòtil ens havia parlat de les quatre causes, i ens havia dit que la causa final era Déu. Descartes ens diu que si existeix el concepte d'infinít, aquest ha d'estar basat en alguna cosa real, en quelcom infinit □ La única cosa infinita és Déu, per tant ha d'existir l'Ésser infinit.
Descartes s'equivoca en què podem crear conceptes que no siguin reals, per tant, podem definir coses que no siguin reals.
 - **Argument de la contingència del jo:** Jo sóc un ésser imperfecte i creat, cal que existeixi un Ésser perfecte i creador. Si jo m'hagués creat me'n recordaria, per tant si jo existeixo i no m'he creat, ha d'existir algun ésser que m'hagi creat.
- **Substància finita:** Allò que tenim, limitat
 - **Res cogitans:** Cosa que coneix, per tant és el pensament, el jo pensant (COGITO ERGO SUM). Les res cogitans són el pensament, l'ànima, la ment... Crea el terme res cogitans per evitar problemes amb l'església. La res cogitans només la té aquell qui utilitza la raó, per tant només els humans.
 - **Res extensa:** Són les coses amb volum, amb matèria, ocupen espai. L'univers no és únicament pensament, sinó que també és material, la res extensa. En els éssers humans és el cos i és la tercera substància en demostrar, el món.

4.2. Mecanicisme

Descartes és **mecanicista** (Univers com una màquina, que per tant podem conèixer), per tant l'univers es pot **matematitzar** (Pitagores i Plató), l'univers és un conjunt de formules i equacions matemàtiques. Per tant, dona gran importància a la matemàtica.

Rebutja el sistema aristotèlic.

- Segueix el model heliocentrisme (sol al centre de l'univers) , rebutja el geocentrisme aristotèlic (terra al centre de l'univers).
- Rebutja per tant les escales del moviment.
- ~~Rebutja de la concepció organicista i finalista de la física.~~

Propostes cartesianes: Proposa un model modern de la física

- Llei de inèrcia (tot cos que està en moviment tendeix a moure's i tot cos que està en repòs tendeix a estar-ho)
- Llei del moviment rectilini.
- Llei de la conservació del moviment.
- Arimetitza la geometria.

5. Antropologia, ésser humà

5.1. Dualisme

Com Plató i Aristòtil, Descartes és dualista, afirmem el seu **dualisme antropològic**, proposa una unió entre els dos elements del cos anomenats res extensa i res cogitans, i cap de les dues depèn de l'altre, no es necessiten mútuament per existir.

Res cogitans (Ànima) ☑ Immortal, indivisible i immutable.

Res extensa (Cos) ☑ Màquina construïda per déu.

Res extensa (COS)	Res cogitans (ÀNIMA)
S'uneixen a la glàndula pineal	
Part menys important del ésser humà	Part més important de l'ésser humà
Màquina perfecte, creada per Déu.	

Puc dubtar de que tinc res extensa, ja que dubtem dels sentits, que són qui ens fan veure que tenim el cos.	No puc dubtar de que tinc res cogitans. (Cogito, primera veritat) ☑ ja que utilitzem la raó i la intuïció
Independència de l'ànima	Independència del cos
Mortal	Eterna
Material ☑ Sotmès a les lleis de la física.	Immaterial ☑ No està sotmesa a les lleis de la física
Divisible	Indivisible
No ens defineix, secundari	Ens defineix
Dues facultats: • Passions (plaers) • Tendències corpòries (menjar, beure...)	Dues facultats: • Raó (pensament) • Voluntat

5.2. Glàndula pineal

La res cogitans i la res extensa són dues realitats separades que és connecten mitjançant la **glàndula pineal**, una glàndula que quan s'obra està buida i els metges quan fan les primeres autòpsies creuen que és el lloc on resideix l'ànima, el punt on es troben la RES EXTENSA i la RES COGITANS. Aquestes dues realitats poden existir per separat.

L'ànima té com a objectiu pensar, és immaterial, indivisible. En canvi el cos és un mecanisme.

Meditacions

Primera meditació:

Introducció (de que tractarà el llibre)☑ perquè dubta ☑ motius de dubte

- Després de tants anys de dubte s'atreveix a començar a explicar com deixa el dubte i com ha arribat al coneixement.
- Per arribar al coneixement cal dubtar de tot. Descartes vol destruir les bases de la filosofia, que son errònies i començar de zero, per això dubta de tot. A partir del dubte es pot crear una nova filosofia i per tant, arribar al coneixement
- Ens comença a donar motius de dubte:
 - Sentits
 - Del nostre cos
 - Somni
 - Extensió ☐ Res extensa ☐ Realitat material
 - Ciències empíriques
 - Matemàtiques☐ indubtables
- Déu ☐ Garantia de la veritat, encara que pot semblar dubte, sabem del cert que alguna cosa existeix.
 - Fins i tot podríem arribar a dubtar de l'existència de Déu, perquè cal dubtar de tot. No afirma que Déu no existeixi ni el posa en dubte.
- Rebutgem per poder arribar a la primera veritat.

COMPARACIÓ ARISTÒTIL – DESCARTES ONTOLOGIA

ARISTÒTIL	DESCARTES
Substància ☒ Allò que no necessita de res per subsistir	
Tipus de substància o Primera ☐ Allò essencialo Segona ☐ Allò secundari	Tipus de substància: o Infinita ☐ Déuo Finita ☐ Allò que tenim, limitat ▪ Res cogitans▪ Res extensa
Mecanicisme	

